

Moartea lui Satana

12 mai 2005

Elijah Mvundura

11 septembrie; Afganistan; Orientul mijlociu; Balcanii; Cecenia; Sudan. Iar din istoria mai îndepărtată, Vietnam; cele două războaie mondiale; holocaustul, lista este nesfârșită.

Un lucru este cert: istoria este scăldată în sânge. Întinată și deformată de violență și rău. Cu toate acestea, puțini îl consideră responsabil pe diavol. Puțini îl acuză. Pentru majoritatea zdrobitoare, întrebarea este mereu: ‘De ce Doamne?’ Iar în cazul cutremurelor, foametei sau inundațiilor: ‘Acte ale lui Dumnezeu.’

Ca să fim realiști, chiar ideea unui diavol în viață este absurdă nu numai pentru mentalitatea seculară; ea este străină multor creștini. Dar dacă absența diavolului din mentalitatea seculară este de înțeles, absența lui din conștiința creștină este de neimaginat, căci el nu este la periferia, ci chiar în centrul dramei mântuirii. Așa cum spune succint Ioan: ‘Fiul lui Dumnezeu S-a arătat ca să nimicească lucrările diavolului’” (1 Ioan 3:8).

În Evrei 2:14 citim: „Tot așa și El însuși a fost deopotrivă părtaș la ele, pentru ca, prin moarte, să nimicească pe cel ce are puterea morții, adică pe diavolul.” Chiar Isus a prezentat gestul prin care a eliberat oamenii de sub puterea demonilor ca pe un semn al venirii Împărăției lui Dumnezeu (Mat. 12:28). De aceea în ajunul răstignirii Sale El a declarat triumfător: „Acum stăpânitorul lumii acesteia va fi aruncat afară” (Ioan 12:31).

Șarpele cel vechi

Un lucru esențial este că Biblia îl prezintă în mod clar pe diavol ca pe o ființă personală, și nu doar ca pe un simbol al răului. Mai precis, ea îl denunță ca pe un geniu rău cu o putere supranaturală, de o răutate profundă, producând distrugerii teribile. Isus l-a numit un ucigaș și tatăl minciunii (Ioan 8:44). Pavel a spus că el se preface într-un înger de lumină (2 Cor. 11:14). Apocalipsa 12:9 îl descrie ca pe balaurul cel mare, șarpele cel vechi care duce întreaga lume în rătăcire.

Și adaugă avertismentul serios: „Vai de voi, pământ și mare! Căci diavolul s-a pogorât la voi, cuprins de o mânie mare, fiindcă știe că are puțină vreme” (vers. 12). 1 Petru 5:8 a dat glas mai înainte acestui avertisment: „Fiți treji și vegheați! Pentru că potrivnicul vostru, diavolul, dă târcoale ca un leu care răcnește și caută pe cine să înghită.” Efeseni 6:12 spune că „noi n-avem de luptat împotriva cărnii și sângelui, ci împotriva căpeteniilor, împotriva domniilor, împotriva stăpânilor în întunericul acestui veac, împotriva duhurilor răutății care sunt în locurile cerești.”

Prezentând viața creștină nu doar ca o luptă împotriva păcatelor personale, ci ca pe un război cosmic între bine și rău, Noul Testament dezvăluie forțele ascunse, extraordinare, care stau în spatele experienței umane. Și aceste forțe sunt bine conturate în cartea Apocalipsei. Acolo, Hristos, Mielul, luptă împotriva Satanei, balaurul cel mare; și fiarele (puterile pământești) luptă împotriva femeii curate, adică a sfinților. De la un cap la altul, Apocalipsa descoperă că forțele fundamentale care decid istoria lumii nu sunt cele politice, sociale sau economice, ci acelea cosmice și spirituale.

Deoarece lupta fundamentală este cosmică și spirituală, Pavel le-a reamintit creștinilor: „Nu ne luptăm călăuziți de firea pământească. Căci armele cu care ne luptăm noi, nu sunt supuse firii pământești” (2 Cor. 10:3, 4). Pe scurt, războiul spiritual se poartă cu arme spirituale. Acest dicton exprimă principiul creștin al nonviolentei și, de asemenea, mandatul lui Hristos de a-i iubi pe vrăjmași. Priviți în contextul mării lupte, vrăjmașii omenești sunt doar niște agenți – chiar dacă niște agenți amăgiți sau victime ale diavolului – care trebuie treziți sau câștigați cu dragoste. Adică, în loc să-și urască semenii, creștinii își îndreaptă vrăjmășia împotriva adevăratului autor al răului – diavolul. Astfel, marea luptă oferă context celebrului aforism al lui Pavel: „Nu mai este nici Iudeu, nici Grec; nu mai este nici rob nici slobod; nu mai este nici parte bărbătească, nici parte femeiască” (Gal. 3:28). Deosebirea de rasă, clasă sau sex devin irelevante atunci când sunt comparate cu deosebirea între bine și rău.

Apariția superstițiilor

Dacă marea luptă conturează pilonii evangheliei, ignorând-o afectăm grav mesajul central al evangheliei – lucrarea salvatoare a lui Isus. Totuși, chiar așa s-a întâmplat. Între anii 150-400 d.Hr., din cauza influenței filosofiei grecești, a avut loc o trecere bruscă de la dualismul apocaliptic iudaic dintre bine și rău, lumină și întuneric, la dualismul platonian grec dintre trup și suflet, spirit și materie. În gândirea greacă, materia constituia unica sursă a răului în univers. Cu alte cuvinte, nu putea fi vorba despre o ființă reală, o realitate intrinsecă sau o existență de fapt. Era vorba doar despre lipsa binelui – o deficiență.

Evident, acest concept asupra răului este străin de conceptul biblic. Totuși, a fost adoptat de părinții Bisericii – Origene, Augustin, și alții – în încercarea de a

apăra evanghelia împotriva ereziilor dualiste gnostice care îl plasau pe diavol în poziția lui Dumnezeu. Deși bine intenționate, aceste eforturi nu doar au deplasat tema marii lupte de la locul ei în gândirea creștină, ci au acoperit figura diavolului ca ființă personală. Și nu doar atât – conceptul grec despre rău era prea abstract ca să însemne ceva pentru creștinii analfabeți din vechime. De aceea, nu este de mirare că s-a recurs la magie și zei păgâni pentru a înfrunta răul și adversitatea. Astfel, zeii păgâni au fost adoptați ca patroni sau intermediari înaintea lui Dumnezeu.[1]

Acest amestec de folclor, idei biblice și demonism a produs în evul mediu o imagine contradictorie și confuză a diavolului, în același timp umoristică și monstruoasă. De exemplu, se spunea că el este șchiop de când a căzut din cer, de culoare neagră, cu copite, coarne, limbă despicate, coadă și aripi ca de liliac. Se credea că ia diferite forme umane sau umano-animale, forma diferitelor animale, păsări sau reptile. Basmelor populare descriau hainele pe care le purta, cum dansa, cât de rece și păros era, și cum putea fi păcălit sau cum putea cineva să scape de el. Iar biserica medievală a întărit aceste idei în arta, teatrul, liturghiile și predicile ei. De exemplu, oamenii erau învățați că diavolul este alergic la apa sfințită și i se puteau împotrivi cu semnul crucii și invocarea sfinților.

Mai mult, învățătura bisericii despre iad și purgatoriu i-a conferit diavolului un rol care implica o alianță între el și Dumnezeu. Aceasta susținea nu doar că iadul era un loc real în centrul pământului, ci și că Satana și demonii prezidau asupra lui ca slujitori ai lui Dumnezeu. Cât despre purgatoriu, el era casa sufletelor situată la jumătatea drumului către cer. Deși aflat sub controlul lui Satana, biserica putea elibera un suflet dacă se plăteau indulgențe. În ansamblu, nenumăratele idei contradictorii despre iad și diavol l-au transformat într-o figură mult prea familiară. Clișee, cum ar fi „fă-te frate cu dracul ca să treci puntea,” „avocatul diavolului,” „un drac și jumătate,” și altele, își au originea în evul mediu, și reflectă bagatelizarea adevărului despre diavol.

Consecințele teribile

Această bagatelizare macabră a fost atât de accentuată, încât nu exagerăm dacă spunem că societatea medievală devenise „un locaș al demonilor, o închisoare a oricărui duh necurat” (Apoc. 18:2). De fapt, așa cum spune Norman Cohn, un istoric necreștin, de-a lungul secolelor, masele medievale deveniseră convinse că „lumea era sub stăpânirea demonilor și că aliații lor erau peste tot, chiar și în mijlocul creștinătății.”[2] Acești aliați, conform învățăturii bisericii, erau iudeii, ereticii, musulmanii. În cazul iudeilor, ei nu erau acuzați doar că ar fi anticristul, ci și că ar avea ritualuri de canibalism și că ar răspândi ciuma. Mai mult, ei erau descriși „în artă și teatru ca demoni cu coarne și cozi, în timp ce în realitate biserica și autoritatea civilă încercau să îi oblige să poarte coarne la pălării.”[3]

Deoarece iudeii erau acuzați pentru orice dezastru natural sau social care se abătea asupra societății medievale, ei au fost identificați în gândirea populară cu diavolul. Astfel, mii de iudei, alături de valdenzi și catari, au fost masacrați în timpul cruciadelor. Într-o evidentă parodiare a luptelor descrise în Apocalipsa, cruciații au crezut că luptă împotriva „necredincioșilor,” ca prim pas către lupta finală, care era atât de aproape, împotriva diavolului. Nu este de mirare că biserica medievală a extins Inchiziția la presupusele vrăjitoare și vrăjitori, care, împreună cu iudeii și ereticii, se considera că formează o mare conspirație condusă de Satana împotriva creștinătății. Însă iudeii erau plasați în centrul acestei conspirații demonice deoarece adunarea în care așa-zisele vrăjitoare lucrau și făceau orgii sexuale cu diavolul se numea sabat.

O trăsătură semnificativă a proceselor în care erau judecați vrăjitorii o constituiau torturile teribile prin care se urmărea obținerea mărturisirii. Aceste procese erau atât de îngrozitoare și dădeau naștere la povești atât de ciudate, încât au contribuit din plin la „moartea diavolului” în conștiința modernă. Era foarte dificil pentru biserică să apere existența diavolului în fața ororilor și a fanatismului religios pe care ea le-a inspirat prin cruciade, Inchiziție și războaiele religioase din secolul șaptesprezece. În plus, punctul culminant al vânătorii de vrăjitoare a coincis cu apariția științei moderne, care spulbera dogmele susținute de biserică, cum ar fi universul geocentric, și a expus toate învățăturile creștine la scepticism. Și până în secolul optsprezece, scepticismul l-a transformat pe Satana, chiar și printre creștini, într-o relicvă ne semnificativă a superstiției medievale – un simplu simbol al răului.

Disciplinele moderne – economia, sociologia și psihologia – au fost folosite pentru a umple golul creat de „moartea lui Satana.” În economie, Karl Marx (1818-1883) a atribuit răul exploatării capitaliste. Creați o lume fără păhuri sociale, spunea el, și răul va pieri. Iar sociologia l-a urmat în mare măsură pe Marx, atribuind crima și răul instituțiilor sociale nefuncționale, în timp ce psihologia, în special sub influența lui Sigmund Freud (1856-1939), l-a redus pe Satana la o proiecție a psihicului și a atribuit răul tendințelor reprimite, subconștiente sau de natură sexuală. Un lucru este clar – răul putea fi explicat și eradicat cu ajutorul rațiunii și al educației.

Dintr-o dată, el a înviat

Dar acest optimism naiv a fost zguduit din temelii mai întâi de baia de sânge din timpul primului război mondial, și apoi și mai mult de al doilea război mondial și holocaust. Ca o ironie, ceea ce i-a conferit holocaustului o forță distructivă extraordinară a fost amestecarea temelor Apocalipsei cu ideologiile seculare despre naționalism și rasism. În mod deosebit, ca o reminiscență a anti-semitismului medieval, nazismul i-a transformat pe iudei în adevărați demoni, de această dată fiind însă înfrunțați de arieni – rasa pură. „Două lumi se înfruntă,” declara Hitler –

„oamenii lui Dumnezeu și oamenii lui Satana! Iudeul este anti-omul, creatura unui alt dumnezeu... Eu i-am pus pe arieni și pe iudei să lupte unul împotriva celuilalt.”[4] „Eu acționez conform voinței Creatorului Atotputernic... Eu lupt în favoarea lucrării Domnului.”[5]

Se pare că Hitler se considera Mesia. El spunea că cel de-al treilea Reich va dura o mie de ani. Dar înainte de mileniu, „iudeii satanici” trebuiau eradicați. Desigur, într-o parodiare grotescă a nimicirii celor răi la sfârșitul timpului, naziștii au omorât șase milioane de iudei în camerele de gazare. Totuși, deși au caricaturizat învățăturile creștine, adevăratele rădăcini ale ideologiei naziste se găseau în ocultism, un amestec diabolic între religii germanice, teosofie, hinduism și gnosticism. De fapt, declarația lui Hitler că iudeii erau „creaturile altui dumnezeu” își are sursa în vechiul concept gnostic că dumnezeul iudaic, creatorul universului material, era în realitate diavolul.

Dumnezeul Sfânt al lui Israel, diavolul? Ce perversitate și ce sacrilegiu! Dar scopul ascuns al lui Satana este de „a proiecta cruzimea oribilă a propriului lui caracter asupra Tatălui nostru ceresc”[6] Și asupra oamenilor, de asemenea. Ideile, imaginile și miturile fundamentale ale anti-semitismului modern și rasismului erau în evul mediu asimilate diavolului. Pe măsură ce diavolul se evaporă odată cu apariția modernismului, aceste mituri au rămas agățate de evrei și negri. [7] Andrew Delbanco susține această idee despre rasismul american în cartea lui „Moartea lui Satana: Cum au pierdut americanii simțul răului.” [8] Desigur, proiectarea răului asupra altora este un reflex universal. Dar fundamental aici este că ea devine o consecință logică a “morții diavolului,” sau, mai precis, a capacității măiestre a diavolului de a simula moartea sau inexistența.

Prefăcându-se mort, diavolul a reușit să „controleze mințile celor care nu sunt conștienți de influența lui.” [9] A reușit să aducă lumea întreagă sub stăpânirea lui și, mai grav, să-i facă pe creștini să comită atrocități cumplite în numele lui Dumnezeu, făcându-L să-Și piardă credibilitatea, sau chiar să fie urât. Ateismul și ideile greșite despre Dumnezeu nu pot fi îndepărtate fără o corectă cunoaștere a caracterului lui Satana, istoria deghizării și a operațiunilor lui clandestine. Punctul central este că diavolul din Scriptură trebuie separat de diavolul mitului și tradiției. Diavolul Scripturii nu este o joacă, un simbol. Este real, personal, diabolic.

El, și nu Dumnezeu, trebuie făcut răspunzător pentru tot răul și mizeria din lume.

Note:

[1] vezi Jean Seznec, *The Survival of Pagan Gods: The Mythological Tradition and Its Place in Renaissance Humanism and Art* (Princeton University Press, 1972).

[2] Norman Cohn, *Europe's Inner Demons: The Demonization of Christians in Medieval Christendom* (University of Chicago, 1973), p. 23.

[3] Norman Cohn, *The Pursuit of the Millennium* (Oxford University Press, 1970), p. 78.

[4] citat in Lucy S. Dawidowicz, *The War Against the Jews, 1933-1944* (Holt, Rinehart & Winston, 1975), p. 21.

[5] Adolf Hitler, *Mein Kampf*, tradus by Ralph Manheim (Houghton Mifflin Co., 1971), p. 65.

[6] Ellen G. White, *Marea Luptă*, p. 534.

[7] Jeffrey Burton Russell, *Lucifer: The Devil in the Middle Ages* (Cornell University Press, 1984), p. 193.

[8] Andrew Delbanco, *The Death of Satan: How Americans Have Lost the Sense of Evil* (Farrar, Straus & Giroux, 1995), pp. 155-183.

[9] White, *Marea luptă*, p. 517.

Elijah Mvundura este un membru al comunității Glendale, Indianapolis. A fost lector în istorie și sociologie la Universitatea Solusi, din Zimbabwe, și lucrează la o carte despre marea controversă și tradiția occidentală. Articolul prezent a fost publicat în *Adventist Review* din 12 mai 2005, ediția online. Traducerea: Evelyn Mangîru.
